

предприятия: теория и практика. – К.: Наукова думка. – 2003. – 424 с.

7. Герасимчук В. Управление предприятием как социально-экономической системой: функциональный подход.// Экономика Украины. – 2003. – №4. – С.12-18.

8. Файоль А., Тейлор Ф., Форд Г. Управление – это наука и искусство. – М.: Республика, 1992, с. 9-12.

9. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Рынок: Микроэкономическая модель. – С.-Пб., 1992. – 496 с.

10. Гранутов В.М. Экономический риск: Сущность, методы измерения, пути снижения.– М.: „Дело и сервис”, 1999.–112с.

Статья поступила в редакцию 18.04.2006

М.М. ЧЕРНОВСЬКА,

Буковинська державна фінансова академія (м. Чернівці)

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток економіки держави відбувається під дією цілої низки факторів. Одні з них позитивно впливають на перебіг економічних процесів, забезпечуючи зростання системи господарювання, вплив інших, навпаки, може уповільнити такі тенденції в економіці або взагалі спричинити кризову ситуацію в ній. Тому важливим етапом у дослідженні процесу зростання є вивчення факторів, що впливають на нього, та з'ясування характеру цього впливу.

Для забезпечення умов стійкого економічного зростання не досить ефективного використання наявних економічних потужностей країни. Надзвичайної актуальності набуває питання пошуку джерел економічного зростання. Щоправда, дехто з авторів ототожнює поняття «джерела» зростання і «фактори». А таке ототожнення помилкове. За тлумачним словником української мови, «джерело» – це те, що дає початок чому-небудь, вихідне начало, а «фактор» – це умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, явища [1, 668]. Розмежування цих двох понять ускладнюється при розгляді екстенсивного типу зростання, коли фактори, що його зумовлюють, за змістом збігаються з поняттям джерел зростання.

Кількість факторів, що впливають на економічне зростання, досить велика. У науковій літературі дуже поширена класифікація факторів економічного зростання, запропонована Кемпбеллом Р. Макконнеллом, згідно з якою економічне зростання

країни визначається кількома складовими. Чотири фактори зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання. Такі фактори називають факторами пропозиції, вони є необхідною умовою для забезпечення розширення обсягів виробництва, але недостатньо для забезпечення економічного зростання. Крім того, економічне зростання залежить від фактору попиту, адже вироблені економікою товари й послуги повинні бути прикріплені відповідним рівнем сукупного попиту. Останньою складовою цієї класифікації є фактор ефективності, завданням якого є забезпечення максимально ефективного розподілу ресурсів з метою виробництва найкориснішої для суспільства продукції [2, 474].

Економісти-науковці, беручи класифікацію за основу, у своїх працях часто наштовхуються на неможливість однозначного зарахування того чи іншого фактора до групи факторів пропозиції або попиту. Одним з таких факторів є інвестиції. З одного боку, вони є фактором пропозиції як база розширення виробничого потенціалу, а з другого – фактором попиту, оскільки разом з іншими факторами попиту вони забезпечують необхідний рівень сукупних видатків, за якого повністю використовуються трудові та природні ресурси держави. Л. Шостак факторами, що мають ознаки двох груп, вважає також державні витрати на інфляцію [3, 54].

© М.М. Черновська, 2006

В.С. Воротін, розглядаючи фактори економічного зростання, виділяє групу інноваційних факторів, інвестиційних та групу факторів, що визначаються структурною мобільністю економіки [4, 79]. Наведена автором класифікація є вдалою з точки зору змісту виділених груп і має практичне підґрунтя, проте вона не охоплює усю розмаїтість факторів, що впливають на економічне зростання.

Основною метою цієї статті є дослідження впливу факторів на економічне зростання в умовах перехідної економіки. Класифіковано типи економічного зростання шляхом узагальнення й систематизації наявних типів із доповненням додатковими класифікаційними ознаками та різновидами зростання економічної системи країни.

З огляду на вищевикладене, доцільно виділити такі групи факторів, що впливають на зростання економіки держави:

1. Об'єктивні економічні фактори: дія об'єктивних економічних законів (закон попиту і пропонування, закон вартості та інші); наявність підприємницьких ризиків; час; циклічні коливання.

2. Фактори державного регулювання економіки: законодавча база, бюджетно-податкова політика; грошово-кредитна політика; політика у сфері зовнішньоекономічної діяльності; соціальна політика; структурна політика; інституційні чинники.

3. Інноваційні фактори: рівень розвитку науки; інноваційна політика; сприяння НТП; технічна оснащеність виробництва, оновлення основних виробничих фондів; інформаційні ресурси.

4. Інвестиційні фактори: рівень залучення іноземних інвестицій; інвестиційна активність всередині держави; ефективність розміщення інвестиційних ресурсів; капітальні блага.

5. Об'єктивні природні чинники: географічне положення країни; кліматичні умови; наявність корисних копалин, мінеральних ресурсів; багатство флори і фауни; родючість земель.

6. Демографічні фактори: кількість населення; склад населення; рівень зайнятості; рівень освіти населення.

7. Суб'єктивні психологічні фактори: ментальність; рівень свідомості нації; становлення до праці; економічна культура; підприємницькі здібності; загальна соціально-політична атмосфера в державі.

8. Форсмажорні фактори: природні катастрофи, стихійні лиха; техногенні катастрофи, аварії; війни, терористичні акти [5, 111].

Першою групою факторів, від яких залежить економічне зростання, є об'єктивні економічні чинники. Ці чинники мало піддаються впливу з боку людської економічної діяльності, вони є невід'ємною складовою процесу функціонування ринкової економіки. Система господарювання може досягти значного збільшення обсягів діяльності лише за умови всебічного врахування її суб'єктами в процесі свого функціонування дії об'єктивних ринкових законів, наявності підприємницьких ризиків та фактора часу. На окрему увагу заслуговують циклічні коливання економічного розвитку. Перебування економіки країни у фазі піднесення, коли економічні потужності швидко набирають обертів, якнайкраще сприяє економічному зростанню, і навпаки, коли економіка у фазі спаду, кризові явища є серйозною перешкодою на шляху до збільшення макроекономічних показників системи господарювання. Таким чином, учасники ринку, не маючи змоги впливати на об'єктивні економічні фактори, у процесі свого функціонування, кінцевою метою якого є отримання прибутку, а отже, забезпечення зростання національної економічної системи, повинні намагатися якнайбільше використати їхній позитивний характер та максимально уникнути негативного впливу цих явищ на зростання системи господарювання.

Група факторів державного регулювання економіки відіграє неабияку роль у стимулюванні економічного зростання, адже вона визначає основні напрямки розвитку економіки, міцним підґрунтям якого є якісна законодавча база. Державам з перехідною економікою слід розробляти нормативно-правову базу з особливою обережністю та ретельністю, зважаючи на всі аспекти ринкового способу господарювання.

Стійке економічне зростання можливе лише в умовах реалізації поміркованої фіскальної політики, що не порушує основних принципів оподаткування і здійснюється на підставі прозорого адекватного податкового законодавства.

Одним із завдань монетарної політики у процесі забезпечення економічного зростання є боротьба з інфляційними процесами, які породжують невпевненість суспільства у майбутньому, вносять дисбаланс у пропорцію між споживанням і заощадженнями, знижують купівельну спроможність населення. Крім того, наслідками інфляційних процесів є коливання на фондовому ринку та нестабільний валютний курс національної грошової одиниці.

Реалізація монетарної політики є функцією Національного банку України. Він здійснює управління інструментами грошово-кредитного регулювання економіки, результатом якого є безпосередній вплив на економічну активність населення, а отже, на обсяги реального ВВП країни. Невисокий рівень відсоткових ставок та низький рівень норми резервування для комерційних банків пришвидшують зростання національної економіки.

Політика у сфері зовнішньоекономічної діяльності впливає на економічне зростання засобами тарифного і нетарифного регулювання. Правильно обрана стратегія зовнішньоекономічної діяльності, вірна політика протекціонізму сприятимуть зростанню економіки держави.

Соціальна політика забезпечує економічне зростання шляхом упровадження програм соціального захисту населення, підтримки належного рівня зайнятості, пенсійного забезпечення, надання соціальної допомоги різним верствам населення тощо.

Важливу роль у забезпечення економічного зростання відіграє структура економіки держави, яка позитивно впливатиме на процеси зростання лише за умов збалансованості економічної системи та відсутності превалювання енергомістких виробництв і підприємств.

Інституційна складова економічного зростання має бути спрямована на створення механізмів самоорганізації у полі-

тичній системі суспільного устрою, які забезпечують політичну консолідацію й формування електоральної більшості у вигляді партії влади і опозиції в парламенті та в суспільстві, забезпечують відбиття інтересів суспільства у макроекономічній політиці, яка формується, що є першою складовою розроблення ефективної макроекономічної політики й основної тенденції економічного зростання у довготерміновому періоді [6, 55].

Наступною групою є інноваційні чинники. До них належать рівень розвитку науки, інноваційна політика, яка полягає у всебічному сприянні інноваційним процесам з боку держави через преміювання наукових досліджень та створення сприятливих умов для їх проведення, адже здобутки науково-технічного прогресу дадуть змогу перемістити добробут населення та розвиток економіки країни на якісно новий рівень.

Інвестиційна активність усередині держави має безпосередній вплив на економічне зростання, високий її рівень спричиняє зростання ВВП. Цьому сприяє повне використання інвестиційних ресурсів держави, в тому числі й заощаджень населення, а також відкритість шляхів руху інвестиційних капіталів. Однак не слід забувати про таку важливу складову групи інвестиційних чинників, як ефективність розміщення інвестиційних ресурсів, що дає змогу правильно спрямувати капіталовкладення.

У наступній групі факторів зазначені чинники природного багатства (географічне положення країни, кліматичні умови, наявність корисних копалин і т.д.). Економіка нашої країни володіє усіма переліченими природними багатствами, має кращі вихідні дані для забезпечення економічного зростання. Проте не менш важливим аспектом є вміння ефективно користатися перспективами зростання, що надають природні багатства. Світовий досвід господарювання дає приклади досягнення високих темпів економічного зростання за відсутності багатства земель і малої кількості природних ресурсів.

У такому випадку всю увагу на собі концентрує людський чинник. З одного боку, він включає в себе демографічний

компонент, а з другого – суб'єктивні психологічні аспекти у поведінці людини. Економічне зростання прямо не залежить від кількості населення в країні, його складу, рівня зайнятості, а також від рівня освітньої та професійної підготовки. Велика увага приділяється впливу на зростання економіки країни психологічних людських чинників. Відтак сприятливий психологічний клімат у країні є запорукою зростання економічної системи, і навпаки – відсутність соціальних гарантій підтримки одиниць господарювання з боку держави негативно відбивається на настроях суспільства, внаслідок чого знижується продуктивність праці, що гальмує позитивні процеси зростання національної економіки.

Останньою групою є форсмажорні фактори, які варто передбачити та які практично не піддаються впливу. Ними є природні катастрофи, стихійні лиха, техногенні катастрофи та аварії, війни, терористичні акти тощо. Наявність таких факторів великою мірою послаблює економіку країни, унеможлиблює перебіг процесів зростання економіки держави.

Таким чином, при дослідженні усього розмаїття факторів економічного зростання очевидно є наявність серед них як загальних, так і специфічних для перехідних економік. Усі розглянуті фактори економічного зростання пов'язані між собою, мають великий вплив один на одного, можуть бути причинами появи інших факторів.

Ю.В. КІНДЗЕРСЬКИЙ, с.н.с., к.е.н.,

Г.М. ПАЛАМАРЧУК, с.н.с., к.е.н.,

Інститут економіки та прогнозування НАН України (м. Київ)

СУПЕРЕЧНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися лише за умови досягнення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів, а також конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються останніми, на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основою сучасної конкурентоспромо-

Грунтова класифікація різновидів економічного зростання дає змогу глибше вивчити природу цього явища, знайти та застосувати методи ефективного його регулювання з метою забезпечення стійкого зростання національної економіки країни.

Література.

1. Новий тлумачний словник української мови (в чотирьох томах). За ред. Яременка В., Сліпушко О. – К.: вид-во «Аконіт». – 2005 – Т.1. – С. 743
2. Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Частина I. Макроекономіка / Пер. з англ. – Львів: «Просвіта» – 2003. – С. 473-475.
3. Шостак Л. Механізм ініціювання економічного зростання держав пост планової економіки // Економіка України. – 2001. – № 11. – С. 50-56.
4. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій. Монографія. – К.: Вид-во УАДУ. – 2002. – С. 79-80.
5. Перепьолкіна О.О. Зростання економіки в умовах переходу // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 110-122.
6. Чистилін Д. До питання стратегії економічного зростання України // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 52-57

Статья поступила в редакцию .20.01.2006

жності виступають інновації – техніко-технологічні, організаційні, структурні, інституціональні¹, – саме вони створюють конкурентні переваги і дозволяють країнам,

¹ Більш детальну класифікацію інновацій див. у роботі [1, с.12-19].